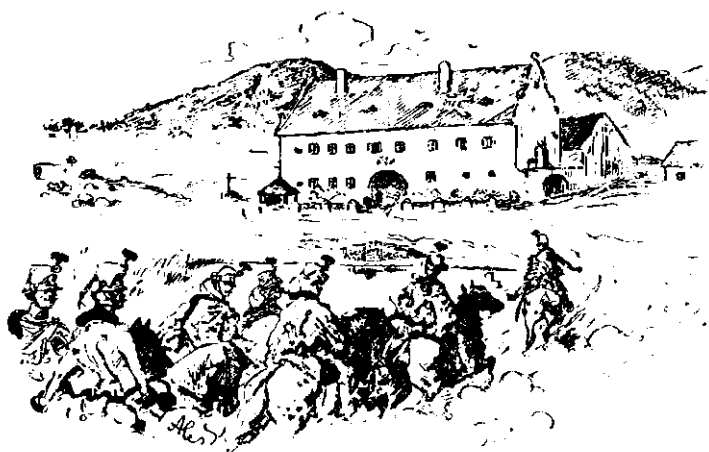

MUŠAŘI.

I.

Kamenný dvůr, samota, s pozadím trnavých lešů, sám na lesní kdys půdě mezi průhony a pastvisky, jež na jaře prokvétají kukačkami a k podzimu svítí se zlatem hadiho mlíči.

Opodál přede dvorem neveliký rybník, šedě lesklý, zasmušilý, mezi poli, s dvěma mocnými duby na hrázi nad starým, stěnnělým stavidlem.

Kolem rybníka stáčí se cesta ke dvoru, k hlavnímu jeho dlouhému stavení o jednom ponebí s cihlovou střechou. Průčelí bez ozdob, hladké, dávno již bílené. Dvě zahrádky před nim, jedna s dřevěnou, zčernalou besídkou v zelené záplavě bujného posedu. Mezi zahrádkami cesta k průjezdu, jenž byl ohromný, klenutý, v němž táhl věčný, ostrý průvan.

Kolem dvora vždy ticho, klidno, až pusto.

Na cestě sotva kdy kdo cizí. Dalo se skoro na prstech spočítat, kolikrát do roka tudy kočár zahrčel. A ještě to byl skoro pokaždé starý okroč dvorský, zelený okroč, na němž nájemce dvora v šedivém plášti jezdíval do Písku.

V Budském dvoře bylo ticho a vše chodilo obvyklým během i za pohnutých časů mladé svobody, kdy v okolí po městech a městečkách bouřili nadšením, kdy všude kol hlučeli, jásali, zpívali, kdy muziky hrály a v bubny bili před gardami, jež řinčely zbraní.

Jen nájemce sám, vysoký muž, panic, ale prokvetlých vlasův, osmalilý, v černém, hedvábném šátku na krku, v krátkém kabátě a vysokých botách, vážný, nemluvný, trochu se měnil. Jindy nepravidelně, jak kdy, zahřměl na starého Matěje:

„Matěj, půjdeš do města. Rozumiš!“

Tak hromově on, dobrý člověk, vždycky rozkazoval. A dost.

Matěj rozuměl, šel, dlouho se nevracel, ale přišel a přinesl v kožené, lesklé již a usmolené brašně všechno jak náleží: nějaké to psaní a noviny. Někdy jen noviny.

Tohoto však pohnutého času, kdy přišla tak z nenadání konstituce a lidem hlavy pletla, houkal nájemce na starého Matěje pravidelně, t. j. každý týden. To byla první změna, a ještě ta, že Matěj přinesl někdy noviny dvoje. Po těch sáhl nájemce pokaždé hned, nejdřív, jako hladový po soustu, a psaní nechal, bylo-li jaké. S novinami nedošel ani do světnice. Zůstal hned ve veliké, prázdné ratejně, do níž se šlo zrovna z průjezdu, a jak byl v měkkém, tmavém klobouku, dřevěнку v zubech, usedl s novinami za stůl. Matěj přinesl ještě veliký, lesklý plecháč plný piva a měl po funkci. Šel.

Nájemce sám a sám v hlubokém tichu rozlehlé ratejny četl a četl. Osmáhlým obličejem míhaly se stín i jasno; někdy i hustý mrak čelo mu schmužil, a často z ničeho nic zkríkl a ještě víc nežli na Matěje nebo na čeládku. To na sestru, svou hospodyní, jež nosila vlasy hladce přičísnuté přes čelo a spánky za uši, kdež nad hubeným, zvadlým týlem trčel jí z vlasů vysoký, kostěný hřeben s karneoly.

Někdy musel hrom nájemcova hlasu na novo zahlučet rozlehlou ratejnou, nežli sestra vyšla. Byla silně nahluchlá, „to z toho průvanu v průjezdě“, jak si stěžovala. Když přišla, vytáhla, suchá, plachá, jako polekaná, stanula u stolu a pořád přisvědčovala nebo se divila, jak jí bratr celým, silným hlasem, zkrátka, větami jako usekanými živě povídal, co jej rozehrálo nebo dohřálo, popudilo, nebo když hromoval na Němce nebo na Maďary, na ministry, na Košuta nebo na všechny najednou. Tak si uvolňoval, tak sděloval své prudké dojmy.

A sestra mívala při tom na mysli více drůbež a husy a kuchyni nežli politiku a uherskou vojnu: někdy byla už jako na trní. Ale poslouchala, přisvědčovala z povinnosti i z oddanosti.

Až jednou, v červnu, pozdě odpoledne, venku bylo až mdlo, oživly její bledě modré, unylé oči živým, opravdovým úcastenstvím. Způsobila to novina, kterouž starý Matěj přinesl s tištěnými novinami, a kterouž jí bratr oznámil: že včera vojsko, které okolím pojíždí a stíhá prchající uherské vojáky, přepadlo v noci v jedné vsi u Pisku husary, že jim vzali šavle a všecko, a že je hnali svázané do Klatov.

„Ale rytmistra jejich ne,“ dodal nájemce hlasněji. „Ten se zastřelil. Na ráz prý byl pryč.“

„A proč se zastřelil?“

„Jak by se nestřelil! Bylo zle, amen; co měl dělat. Utíkali —“ a sesiluje hlas vysvětloval: „Chtěli prchnout, viš, upláchnout; viš, ti husaři, Maďaři, a on, ten rytmistr, je ved’.“

„A proč?“

„Proč! Svým na pomoc, do Uher, do rebelie. A tak se bouch’, nežli by se dal svázat.“

„Chudák!“

„Chudák!“ opakoval nájemce, ale tvrdě, a opřel široká záda o lenoch židle. „Jaký chudák, takový Madar! Proč sváděl vojsko, vždyť věděl —“

Myslil, že dalšího výkladu není potřeba; proto se odmlčel. Sestra však stojící za ním, trochu stranou, byla by se ráda ještě vyptávala; ale netroufala si, když bratr zas upřel oči do novin. Také padl její pohled ven, okny, a již byla zase starostnou hospodyní. Zaklopovaloť se nebe černošedými mraky. Jako hrady vyvstávaly a kupily se nad širými lány plavého obilí, prostríkaného rudými skvrnami vlčího máku.

Šedý nájemce na sestru zapomněl a nevšiml si ani, že odešla. Četl, víc a více se do novin klonil, ke světlu se obracel, až ustal a očí pozvedl. V ratejně setmělo se od zatažených nebes. Položil noviny a přistoupil k oknu podívat se na oblohu, jak bude. Za rybníčkem, té chvíle ztemnělým, bez lesku, zdvihl se kotouč prachu a blížil se kvapem, letem, jakoby jej vítr hnál. Lány však obilí v pravo v levo stály jako hradby; a rakosí v rybnice a duby na hrázi, všecko nehnuté, v mrtvém, dusném klidu. —

A mrak světlého, žlutavého prachu letěl cestou ke dvoru. Nájemce jej upřeně pozoroval. Stín v tom mraku! Koňská hlava, druhá, třetí — Celá řada hlav, stínů: koně, nad nimi čáka s chocholy, modré kabátce bílé řemení.

Houf jezdcův ostrým klusem přijel k rybníčku. Nájemce už dobře rozeznával barvu koní, rudé čabraky pod sedly, attily se žlutými šňůrami, kožišky — Husaři! —

II.

Když zarazili u průjezdu, stál v něm už vysoký, osmahlý nájemce a hleděl zachmuřeně, zkoumavě na nenadále hosti. Bylo jich asi dvacet. Proti němu, v jejich čele mladý, sličný poručík, tmavých, jiskrných očí, jako panna. Byl jízdou zardělý, a zaprášený až po ramena, jako všechno jeho mužstvo na zpocených většinou koních, s nichž pěna prchala a mokčila prach pod nimi. Salutoval a pravil zkrátka po německu: „Dovolte, abychom si u vás odpočinuli.“

„Kam jedete?“

„Objíždkou.“ A vjel, nečekaje pozvání. Husaři za ním. Ohromný průjezd zaduněl dusotem koní, podkovy hlasně cvakaly o jeho dlažbu velikých, plochých kamenů.

Na prostranném dvoře, staveními uzavřeném, se zastavili. Dlouhá pavlač se nesla nad nimi na obytném stavení, v pozadí stála otevřená, veliká kolna. Z jejího šera teď prokmitovalo několik těžkých saní a vozův a starý, zelený okroč.

Poručík promluvil na husary něco po maďarsku, pak slezl s koně jako oni a řekl nájemci: „Rádi bychom tu přenocovali.“

Nájemce pohodil hlavou, jakoby chtěl říci:

„Pro mne!“

„Pane, máme hlad a hroznou žízeň. Mohl byste nám něco poskytnout?“

„Pojďte se mnou,“ zval nájemce zkrátka po svém, kývl také na husary za ním a zkríkl po česku: „Vojáci se mnou! Všichni! Pojďte!“

Šli, důstojník, vojáci, ale ne všichni. Několik jich zůstalo u koní a jeden, toho si nájemce dobře všiml, postavil se před průjezd u zahrádky jako na stráž. Mužstvo zůstalo v ratejně, důstojník šel za hostitelem do vedlejší jizby. A tu osaměl. Na rohatince visely tři dvojky s koudelí na pánvičkách. Hlavně jejich se mdle leskly v tom bouřném záseři, kterým nejjasněji vyrážel pruh rudé podšívky šedého pláště vedle pušek zavěšeného.

Urostlý důstojník pohlédl na zbraň, pak neklidně, plaše přistoupil k oknu a vyhlížel. Vedle v ratejně zaharašila šavle, zacvrncely ostruhy. Jinak tam ticho. Až pak jídlo a piti všechny vzrušilo. Dvě děvečky přinesly chléb, sýr a džbány a korbele piva. Poručíkovi přinesla jídlo sama nájemcova polekaná sestra. Tolik vojáků a najednou, a husari, Uhři! Když se vrátila do kuchyně, byla teprve rozčilená. Na okamžik stála u stolu jako zapomenutá. Tak mladý, tak mladý ten oficír! Kdyby snad také on — Ujždí-li také s husary domů, do Uher, do té rebelie! Kdyby ho chytili — kdyby — Ten rytmistr se zastřelil! A tenhle, tak mladý, tak hezký! Snad nejedou — Byla by ráda s bratrem promluvila. Ale zas už příběhly děvečky pro chléb a sýr a pivo, že ti vojáci mají, chudáci, hlad; hlad, hlad a žízeň! A jeden že už unavenim skles' na lavici a usnul, že spí jako zabitý.

Bratr stál na dvoře u koní a mluvil s osmahlým desátníkem.

„Budete tu na noc.“

„Budeme.“

„Tak odstrojte koně.“

„Nesmíme.“

„Tak je zaveďte do stáje.“

„Až pan lajtnant poručí.“

„Aha!“

Nájemce se obrátil a zašel do kuchyně.

„Kam jedou?“ ptala se dychtivě sestra.

Bratr se usmál.

„Kam jedou! Třeba na věčnost.“ A zamračeně dodal: „Vzkážu do městečka, koho tu máme.“

„Pro Boha! Kdyby na ně trhli!“ — —

„Svázou je —“

„A ten mladý oficir —“

„Hm — Půjde na pevnost — nejmíň —“

„Ježíši! Anton! Co myslíš!“

„A co myslí ti Maďari! Až přijedou domů, budou sekat do našich lidí.“

Obrátil se a nedbaje sestřiny ulekané tváře a prosebného hlasu, plného úzkosti, zamířil do ratejny.

Husari jedli, pili, dychtivě, hltavě; chléb, sýr mizely očividně, džbán za džbánem se prázdnil, ale veselo nebylo. Nikdo se nezasmál, nezažertoval; ani hrubě nehovořili. Nájemce se u nich zastavil. Měl mysl hořkou nechutí k tomu národu. Díval se na ně zachmuřeně, ale vtíralo se mu do mysli, že tito prostí vojáci nechali všeho. přísahu zrušili, že se hrdla odvažují, aby jen pomohli svým, aby mohli bojovat ve vlasti.

Surový lid. — Ale — jdou — tohohle se odvažují. Pocítil respekt. Pozoroval je. — Dva už unavení přemohlo, usnuli. A co je čeká! Srdcem se mu soucit zachvěl.

Obrátil se a vešel k důstojníkovi. Seděl nad mapou, hned ji však složil, jak zočil nájemce. Ten začal svou těžkopádnou němčinou:

„Pane poručíku, dostal jsem prve noviny.“

„Ukažte mi, prosím vás,“ vpadl důstojník dychtivě.

„Jsou české.“

„Ach, tomu nerozumím. Co píšou, co z Uher, co z bojiště, prosím vás —“

„Maďari zas v nějaké šarvátce vyhráli.“

Viděl, jak důstojníkovi v očích svitlo, jak se mu tvář radosti proměnila.

„Druhá novina,“ nájemce hleděl upřeně na poručíka, „tady u Pisku, v jedné vsi chtěli husaři desertovat, do Uher, vite. Ale chytli je. Rytmistr se zastřelil.“

Důstojník zbledl, ale stál rovně, pevně; patrně vzrušený vyrazil: „Je to pravda?“

„Je, jistotná pravda. Husary odvedli do Klatov.“ Nájemce okamžik mlčel, pak se ptal, ale jen tak, jako obecně:

„Nač desertují ti lidé? Co chtějí?“

„Bojovat za svobodu!“ vyhrkl poručík stržen. Oči mu zahořely. Ale hned kvapně dodal: „Řekl jste to těm tam?“ a ukázal na ratejnu.

„Ne. A nemám jim to asi říci.“

„Já jim to řeknu sám.“

„Hm. A ostanete tu ještě přes noc?“

Důstojník trhl hlavou, podíval se ostře na hostitele.

„Proč se ptáte?“

„Protože — vím, kam jedete, a protože bude jistější, když tu nebudete na noc, když — vite, nemám Maďary rád — ale je to hezké od vás — že — No, jeďte, jak jsem povídal, raději hned —“

Důstojník vyvalil na něj oči, pak podával nájemci ruku a řekl: „Děkuju vám.“

„Ale ještě něco, pane poručíku. Tam u vás bojují za svobodu. Tak jste řekl. Přejte ji také jiným. Slováckům, vite? My víme, jak se u vás mají.“ — —

III.

Sestra nájemcova trnula úzkostí. Pořád naslouchala, nejde-li bratr, neposílá-li do města. Pojednou strhl se v ratejně hlomoz, šavle řinčely, ostruhy. A již viděla otevřeným oknem husary, hrnouce se z průjezdu ke koním. Stmívalo se od bouře, již se také blýsklo, pak zas, v zsinalých a rudých těch zásvitech mihaly se na nádvoří modré attily, mihly se rudé čabraky koní, na které husaři vsedali.

V tom stanul na prahu kuchyně proti ní mladý důstojník. Děkoval chvatně, poklonil se a již zmizel a již se jí kmitl nádvořím vysoko na plavém koni. Zasllechla jeho velící hlas, a průjezd opět hřměl dusotem koní, cvakotem podkov.

Přede dvorem stál nájemce a poroučel čeledínu Vojtovi, aby vyvedl husary a kudy a jak daleko.

Již tu byli. Poručík podal nájemci ruku. Žádný z nich nepromluvil ani slova. Husaři jeli do bouřlivého přitími. Za duby na hrázi se blýskalo, z daleka zahřmelo. Vitr se zdvihl a vjel do staré lípy u ovčína za dvorem, kudy husaři zajížděli a v šeru, v polích zanikali.

Šedý nájemce hleděl za nimi. A ne klidně. „Za svobodu bojovat,“ znělo mu v duchu. Dojalo ho to prve, obměkčilo; ale teď cítil i hořko a skoro závist. —

V Budském dvoře nezvěděli, co se s husary stalo. Jen to bylo jisto, že v okolí jich nestihli a nechytili. —

* * *

Kdyby tak dnes nájemce Budského dvora vstal z hrobu a viděl, jakou mají Maďari teď svobodu, pro sebe, jak ji uštědřují jiným, jak je uherským Slovákům, za které se dobrák, prostomyslně přimlouval! —

1894.

